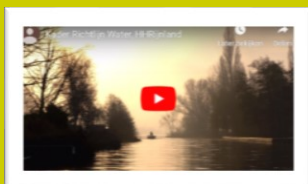

KRW en biodiversiteit vertalen we in concrete maatregelen.

De Kaderrichtlijn Water is het beleidskader waarmee Rijnland werkt aan de waterkwaliteit in ons gebied. In een korte film vertellen vissers, natuurbeschermers en landbouwers over de impact die de wet heeft op hun werk.

Memo – Ter kennisname

Registratienummer:
20.085815

Aan: VV
Van: D&H
Onderwerp: Vismigratie en visveiligheid
Datum: 8 december 2020

Waarom moet u dit weten

De commissie Voldoende Water en Waterkwaliteit van 10 juni 2020 heeft gevraagd om nadere informatie over de visveiligheid van poldergemalen. In de VV van 24 juni 2020 is toegezegd hierover te rapporteren. In deze memo informeren wij u welke gemalen visveilig en vispasseerbaar zijn en hoe visveiligheid en vispasseerbaarheid meegenomen worden in de renovatie van poldergemalen.

Kernboodschap

Rijnland heeft beleid om gemalen visveilig te maken en waar nodig (en mogelijk) tweezijdig vispasseerbaar.

Het percentage visveilige gemalen is op dit moment 32 % en stijgt jaarlijks met een klein percentage door nieuwbouw van een visveilig gemaal of door renovatie van een bestaand gemaal. De 32 poldergemalen die nu in voorbereiding of uitvoering zijn worden allemaal visveilig uitgevoerd. Met de huidige programmering is het laatste gemaal visveilig rond 2040.

Binnen de doelstelling om polders voor vismigratie met elkaar te verbinden, zijn 42 locaties aangewezen waar vispasseerbare poldergemalen gerealiseerd kunnen worden. Tot 2024 zullen ca. 10 gemalen tweezijdig vispasseerbaar worden gemaakt. Met de huidige programmering is het laatste gemaal gerealiseerd in ca. 2040.

Toelichting

Beleidskader

Het visbeleid staat in de Nota Vis die is vastgesteld in de VV van december 2009. Hierin staat ook een actieprogramma dat voornamelijk de jaren 2009-2012 bestreek. Veel van deze acties zijn uitgevoerd. Zo zijn alle vier de boezemgemalen visveilig en voorzien van een vispassage. Het beleid uit de Nota Vis is ook opgenomen in het WBP5 en wordt gecontinueerd in het WBP6.

We maken in onderstaande toelichting onderscheid in visveiligheid en vismigratie

Visveiligheid

Een gemaal beschouwen we als visveilig wanneer de vissen (in letterlijk alle soorten en maten) die het gemaal passeren onbeschadigd en levend in het hoger gelegen peilvak terechtkomen. Een gemaal is ook visveilig als de vis uit het gemaal geweerd wordt (doordat het fysiek niet mogelijk is om in te zwemmen of doordat de vis geweerd wordt door geluid, turbulentie, licht etc.). Een visveilig gemaal hoeft dus niet per definitie vispasseerbaar te zijn.

De visveiligheid van Rijnlands gemalen is ingeschat op basis van onderzoek dat door STOWA is uitgevoerd. Het type gemaal, opvoerhoogte en capaciteit bepalen de mate van visveiligheid. De gebruikte systematiek is weergegeven in bijlage 1.

Rijnlands boezemgemalen zijn alle vier visveilig. Vis die door de grote vijzels en pompen zwemt komt onbeschadigd in het buitenwater terecht.

In 2019 was 34% van de 242 polder- en 57 vakgemalen visveilig (bron; effectmonitor 2019). Dit valt uiteen in de subcategorieën veilig, mogelijk veilig en waarschijnlijk veilig. De inschatting van visveiligheid van poldergemalen en vakgemalen is op kaart weergegeven in bijlage 2.

In de effectmonitor meten we tot nu toe alleen het aantal polder- en vakgemalen dat visveilig is. Dit komt omdat een aantal jaren geleden de gegevens van inlaat- en doorspoelgemalen niet goed beschikbaar waren. Ons voorstel is om in de nieuwe effectmonitor alle typen gemalen mee te nemen, omdat we deze gegevens nu ook beschikbaar hebben. Daarmee gaan we uit van 369 gemalen en is het percentage visveilige gemalen 32 %.

In het WBP5 is opgenomen dat we bij nieuwbouw van poldergemalen altijd visveilig uitvoeren. Bij renovatie voeren we zo mogelijk visveilig uit. Bij renovatie wordt de pomp vaak behouden of door eenzelfde type pomp vervangen, aangezien een ander type pomp doorgaans niet in de bestaande behuizing past. Hierdoor verandert de status van visveiligheid bij renovatie slechts in een enkel geval per jaar. Bij renovatie blijven dus ook aardig wat poldergemalen onveilig voor vis.

Voor circa 177 gemalen geldt dat deze een onveilig opvoerwerk hebben. Als het opvoerwerk niet vervangen wordt, kunnen alleen nog viswerende maatregelen genomen worden. Vervanging door een veiliger type opvoerwerk kost vaak meer ruimtebeslag. Dit kan leiden tot extra kosten omdat bijvoorbeeld de fundering of behuizing aangepast moeten worden. Deze ruimte moet ook fysiek beschikbaar zijn. Bij renovatie is daarom het uitgangspunt om in ieder geval viswerende maatregelen te nemen.

De prioritering van poldergemalen geeft aan in welk jaar een poldergemaal aan de beurt is om te worden vervangen, of gerenoveerd. Dit is niet altijd het uiteindelijke jaar van uitvoering, want dit hangt af van keuzes die gemaakt worden in de programmering en bij het schrijven van de scopes. Toch geeft het een aardig beeld wanneer objecten onder handen worden genomen. De huidige prioritering laat zien dat het laatste niet-visveilige gemaal (van de 177) zal worden vervangen rond 2040.

Op dit moment zijn 32 gemalen onder handen binnen de clusters 1, 2, 3 en 4; het laatste cluster wordt afgerond in ca. 2024. Deze gemalen zullen allemaal visveilig worden opgeleverd.

Vismigratie

Alle vissen verplaatsen zich in meer of mindere mate binnen en tussen wateren. Vrije vismigratie kan bijdragen aan een goede visstand en is voor sommige soorten zelfs noodzakelijk om hun levenscyclus te voltooien. Rijnland heeft vier speerpunten voor vismigratie:

- Het opheffen van knelpunten voor trekvis tussen zout en zoet water;
- Het vergroten van leefgebied voor trekvis;
- Het bereikbaar maken van paaigebied voor zoetwatervis en
- Het vergroten van leefgebied van zoetwatervis.

Via de vispassages bij de vier boezemgemalen van Rijnland kan de vis in beide richtingen migreren. Hiermee is de gehele boezem bereikbaar voor zowel trekvis als migrerende zoetwatervis.

Binnen het Rijnlandse gebied zijn in de afgelopen tien jaar enkele tweezijdige vismigratievoorzieningen tussen boezem en polder aangelegd (bij de Zwanburgerpolder in de Kagerplassen en bij het gemaal Smitskade aan de zuidkant van de Langeraar plassen).

In derde planperiode van de KRW (2021-2027) gaan we door met de aanleg van tweezijdig werkende vismigratievoorzieningen om polders aan de boezem te verbinden. De ambitie voor de komende periode bestaat uit het verbinden van circa 42 polders aan het boezemwater (en enkele aan het buitenwater). Deze 42 verbindingen zijn gekozen op basis van nut (aan beide zijden is een behoorlijk leefgebied voor vis aanwezig, waterrijke gebieden met een goede ecologische waterkwaliteit). Dit zijn er overigens meer dan de 36 gemalen die wij eerder genoemd hebben in de Nota van Toelichting (20.047033). Bij deze eerdere selectie was ook de haalbaarheid al meegewogen. Echter deze haalbaarheid willen wij graag de komende tijd nog beter overwegen in de prioritering vanuit assetmanagement zodat we geen kansen missen.

Via een vispassage kan vis het lagergelegen peilvak (de polder) bereiken en weer verlaten. De weg terug naar de boezem gaat via het poldergemaal of via een losstaande voorziening zoals bijvoorbeeld een vislift. Nota bene: we weten dat trekvis zoals aal de stroming volgen en vaak het gemaal inzwemmen. In polders waar we visintrek mogelijk maken, zullen we dus (naast een eventuele losstaande uittrekvoorziening) altijd een visveilig poldergemaal moeten realiseren.

De uitvoering van de aanleg van vismigratievoorzieningen loopt gelijk op met de nieuwbouw en renovatie van poldergemalen. Op die manier wordt het polderwater bereikbaar voor vissen die in de boezem te weinig paaigebied en/of opgroeigebied vinden. De polders die we geschikt achten om te verbinden met de boezem zijn op kaart in groen (zeker verbinden) en blauw (nog een aantal uit te kiezen) weergegeven op kaart in bijlage 4. De polders die we voor trekvis kunnen verbinden aan het buitenwater zijn weergegeven in bijlage 5.

In de lopende clusters 1 tot en met 4 worden 10 gemalen vispasseerbaar uitgevoerd. De huidige prioritering laat zien dat de laatste van de 42 geselecteerde locaties in ca. 2040 vispasseerbaar gerealiseerd zal gaan worden.

Vervolg

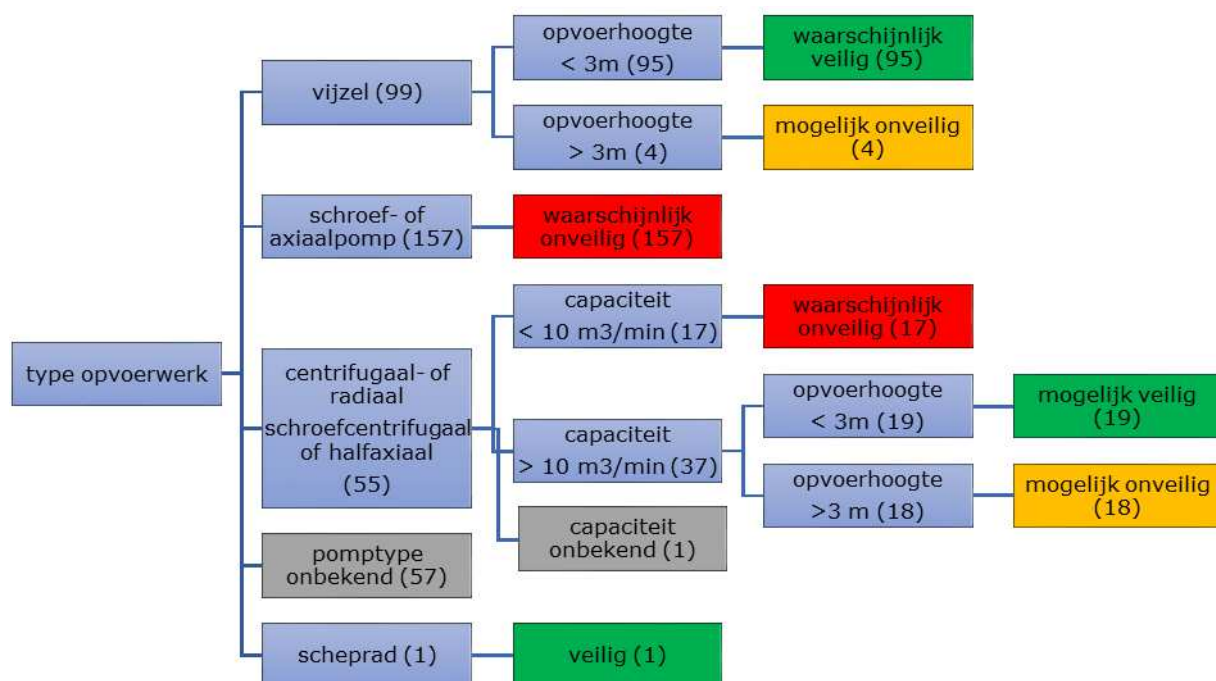
De technische eisen waar een gemaal aan moet voldoen om visveilig te zijn, moet beter gespecificeerd worden. Deze verbetering voeren we al uit in 2020. In de poldergemalen waarvoor nu krediet is verstrekt zijn deze eisen al verwerkt in de opdracht.

Dit maakt goed inzichtelijk waar de gemalen wel of niet visveilig gebouwd kunnen worden. Vervolgens kunnen we aangeven waar bestuurlijke ruimte zit bijvoorbeeld in keuzes ten aanzien van en al dan niet koppelen met de aanpak van de KRW3-waterlichamen.

Er zijn bestuurlijke keuzes te maken ten aanzien van het tempo waarmee we visveilige voorzieningen realiseren. Bestuurlijke keuzes zijn ook van invloed op de uitvoering van het vismigratieplan. Meeliften met nieuwbouw en renovatie zal op de middellange termijn resulteren in een aantal tweezijdig werkende vismigratievoorzieningen die de polder aan de boezem of buitenwater verbinden. Dit kan versneld worden door versnelde aanleg van intrekvoorzieningen bij poldergemalen die al visveilig zijn.

Een mogelijkheid om dit te agenderen is bij de midterm review.

Bijlage 1. Beoordelingssystematiek visveiligheid gemalen (huidige situatie)

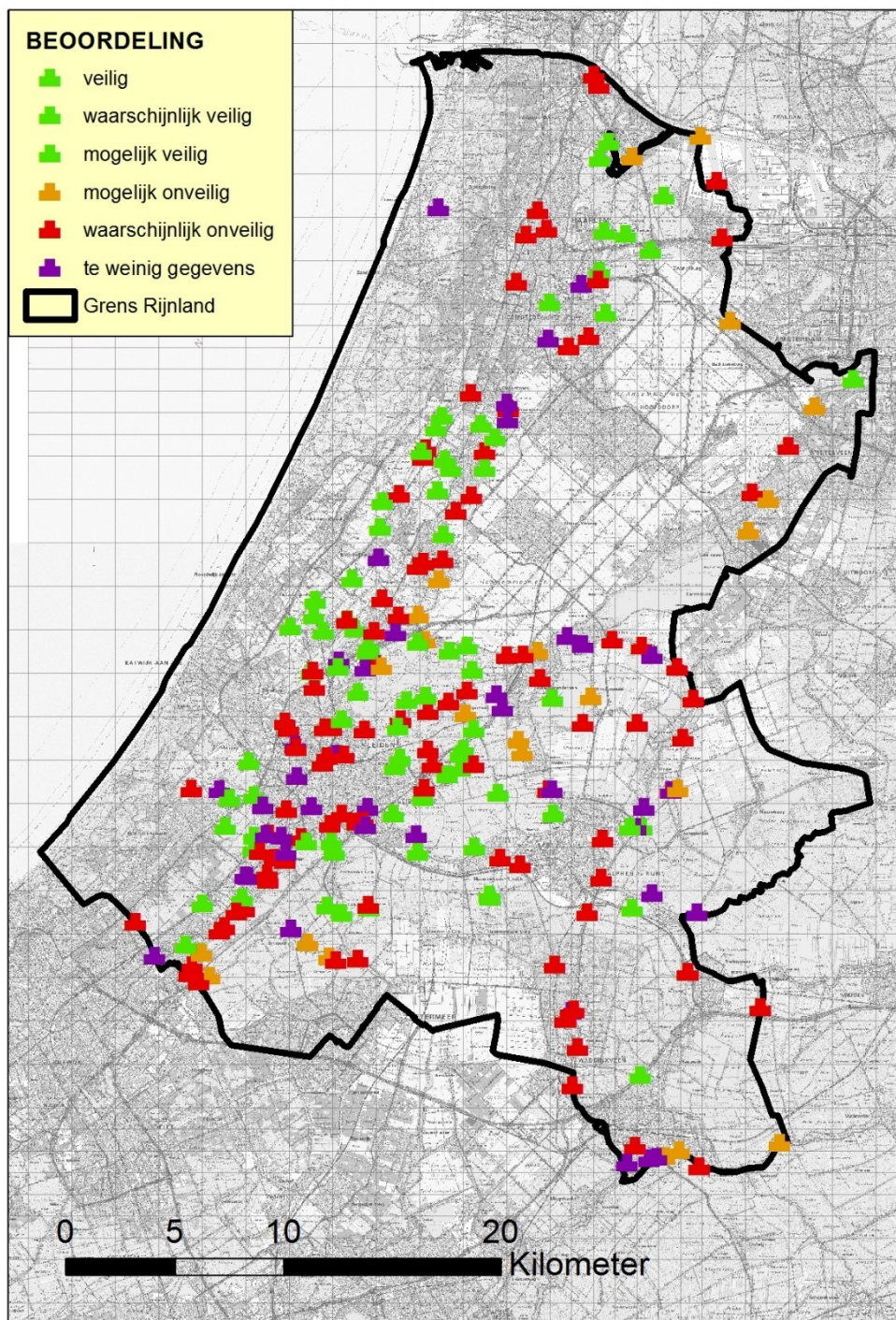
Beoordeling visveiligheid gemalen situatie 2019

	veilig	waarschijnlijk veilig	mogelijk veilig	mogelijk onveilig	waarschijnlijk onveilig	te weinig gegevens	Eindtotaal
boezemgemaal	4						4
combigemaal					1	1	2
doorspoelgemaal		6			15	1	22
inlaatgemaal		2	2		32	3	39
onderbemaling					1	2	3
poldergemaal	1	63	16	23	103	36	242
vakgemaal		22			25	10	57
totaal polder + vakgemaal	1	85	16	23	128	46	299
Eindtotaal	5	93	18	23	177	53	369

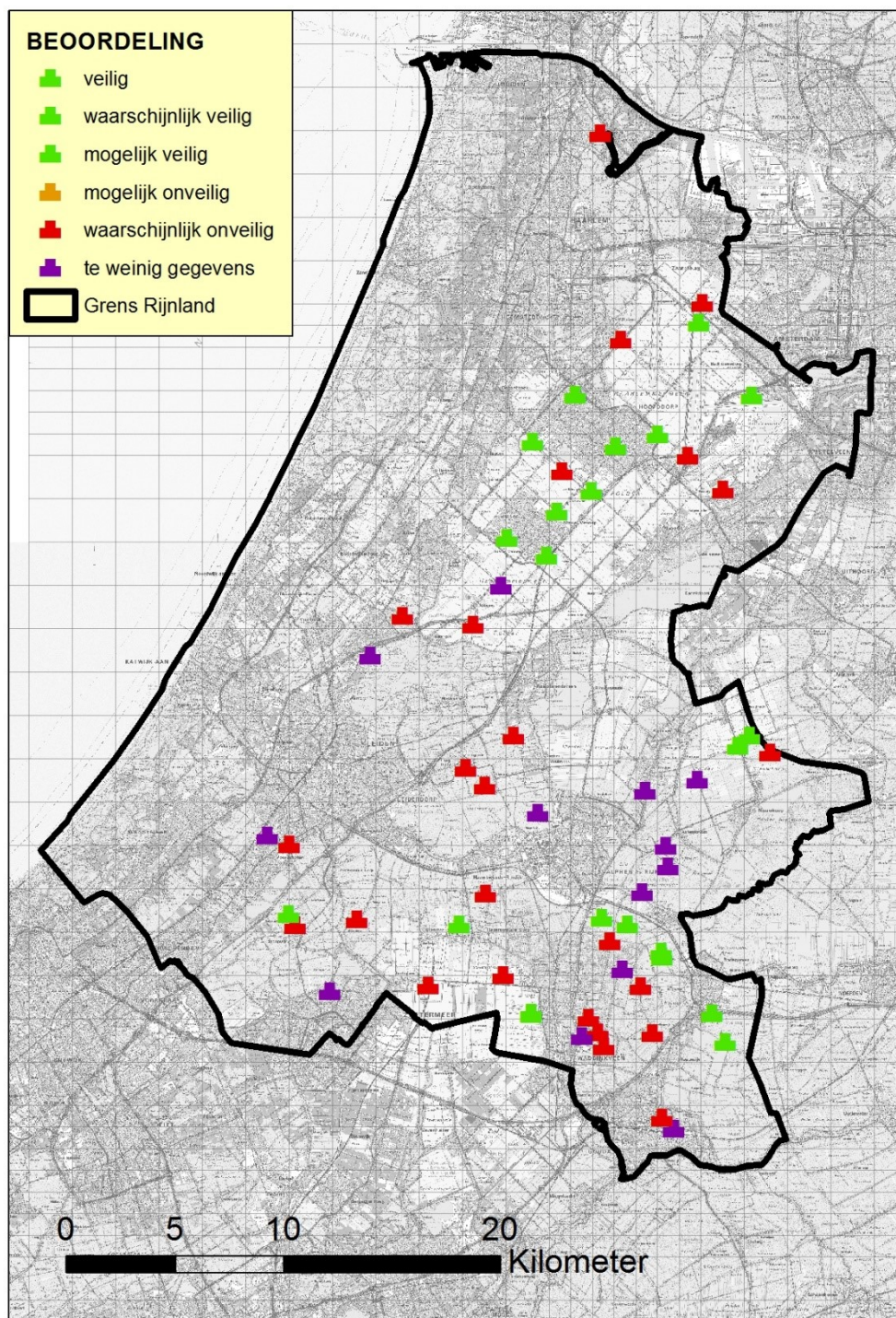
Het percentage visveilige polder- en vakgemalen is $(1+85+16)/299 = 34\%$ (effectmonitor). Het totale percentage veilige gemalen (alle types) is 32%

Nota bene: Er zijn kleine verschillen in aantallen gemalen die zijn opgenomen in de figuur en de tabel. Dit is een gevolg van handmatige aanpassingen die zijn uitgevoerd na de berekeningen.

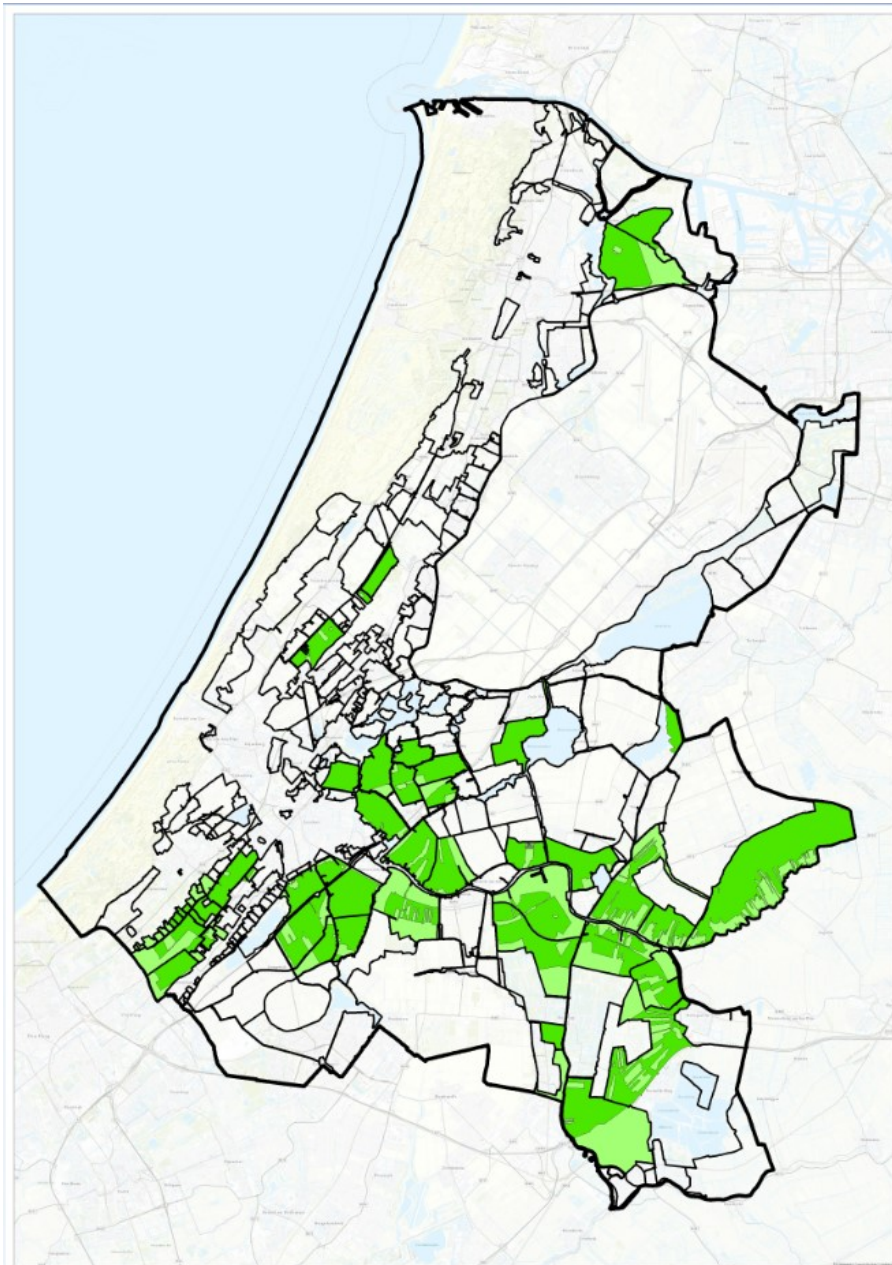
Bijlage 2. Inschatting visveiligheid van poldergemalen (inventarisatie 2018)

Bijlage 3. Inschatting visveiligheid van vakgemalen (inventarisatie 2018)

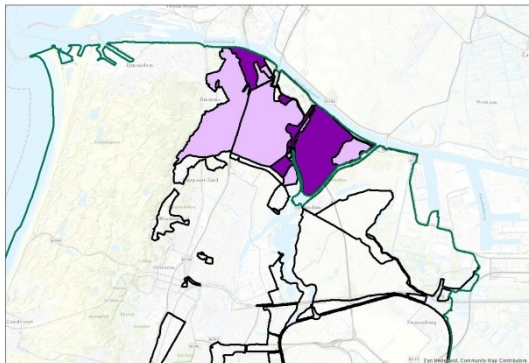
Bijlage 4. Geschikte polders om te verbinden aan de boezem

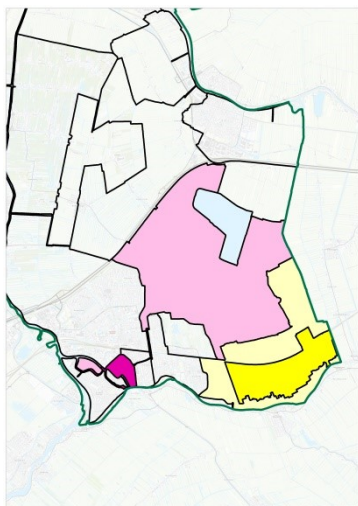
De polders zijn geschikt als paaigebied voor zoetwatervissen en driedoornige stekelbaars en als opgroeigebied voor de aal.

NB: De donkergekleurde peilvakken zijn de hoofdvakken van de polder. Deze zijn na aanleg van een vispassage bij het poldergemaal bereikbaar. Door aanvullende maatregelen zoals het maken van vispasseerbare stuwen, kunnen de lichtgekleurde delen van de polder ook bereikbaar worden gemaakt, waardoor het leefgebied voor vis wordt vergroot.

Bijlage 5. Geselecteerde polders om te verbinden aan het buitenwater

Geselecteerde polders voor vismigratie tussen Rijnland en Noordzeekanaal

Geselecteerde polders voor vismigratie tussen Rijnland en de Hollandse IJssel

De polders zijn geschikt als paaigebied voor driedoornige stekelbaars en als opgroeigebied voor de aal.

NB: De donkergekleurde peilvakken zijn de hoofdvakken van de polders. Deze zijn na aanleg van een vispassage bij het poldergemaal bereikbaar. Door aanvullende maatregelen zoals het maken van vispasseerbare stuwen, kunnen de lichtgekleurde delen van de polder ook bereikbaar worden gemaakt, waardoor het leefgebied voor vis wordt vergroot.